

LA GUERRA DE SUCCESSIÓ A VILANOVA I LA GELTRÚ: TRES MIRADES VUITCENTISTES

Albert Tubau

N. de l'A.: Aquest pròleg o estudi preliminar encapçalava el text *La guerra de Successió a Vilanova i la Geltrú. Tres mirades vuitcentistes: Josep A. Garí, Josep Coroleu i Víctor Balaguer*, publicat per l'Associació d'Amics de la Biblioteca-Museu Víctor Balaguer el 2014 en el marc del tricentenari del final de la guerra de Successió.

1. PREÀMBUL

El 2014 es commemora el tricentenari del final de la Guerra de Successió a Catalunya, amb un esment molt especial a la data de l'onze de setembre de 1714 quan caigué la ciutat de Barcelona. Cardona capitulava una setmana més tard. Catalunya perdia així les seves institucions i privilegis. Fou un conflicte d'àmbit europeu que s'inicià el 1705 i que el setembre de 1714 feia temps que s'havia convertit en una lluita en defensa de les institucions catalanes davant els exèrcits borbònics. Vilanova i la Geltrú – aleshores dita de Cubelles - no en restà al marge, i així ho expressen els fets luctuosos del 25 de maig de 1714. Tant des de la màxima institució del país, com des de molts ajuntaments, s'han constituït comissions del tricentenari amb la voluntat d'impulsar un programa d'actes commemoratiu que, en clau local o nacional, rememoressin i divulguessin els fets ocorreguts. En aquest sentit,

l'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú també va impulsar la creació d'una comissió del tricentenari amb àmplia representació i participació dels agents socials de la ciutat. Era, com hem dit, una oportunitat per divulgar, però també per ampliar estudis i coneixements més enllà de les notícies transmeses per historiadors com Garí, Coroleu, Virella, i altres anotacions fugisseres. En aquest sentit, recentment s'han pogut incorporar noves dades degudes a l'esforç de recerca d'estudiosos com Vicenç Carbonell o Paquita Roig.

Presentem, doncs, una d'aquestes iniciatives sorgides del teixit associatiu. En aquest cas, l'Associació d'Amics de la Biblioteca-Museu Víctor Balaguer de Vilanova i la Geltrú ha impulsat aquesta publicació –en format facsímil– que aplega els textos que sobre la guerra de Successió van escriure tres historiadors del segle XIX especialment vinculats a la nostra ciutat: Josep A. Garí (1860), Josep Coroleu (1878) i Víctor Balaguer (1898) .

Modestament, ens proposem situar aquests treballs en el seu context històric per facilitar la comprensió i interpretació dels lectors.

2. LA VILANOVA DEL SEGLE XVIII

Més enllà dels treballs genèrics de Garí o Coroleu, disposem de diversos treballs específics al voltant del segle XVIII a Vilanova i la Geltrú. Aprofitem aquí, per a recordar que fins el 1768 la ciutat mantingué la denominació de Vilanova de Cubelles. No fou fins aquell any que passaria a anomenar-se Vilanova i la Geltrú, com una derivada més del decret de Nova Planta, conseqüència directa de la política repressiva posterior a la guerra de Successió. Citem de Vicenç Carbonell i Virella, *La marineria*

*vilanovina en el segle XVIII i El món agrari vilanoví fins al segle XVIII*¹. Cal citar també el treball de Miquel Àngel Martínez *La població de Vilanova i la Geltrú en el segle XVIII (Estudi demogràfic)*² o els de Xavier Ortiz *Aproximació a l'estructura comercial vilanovina a la segona meitat del segle XVIII* o *Anàlisi dels principals grups socio-econòmics de Vilanova a la segona meitat del segle XVIII*³. També mereix esment l'estudi *La venalitat dels càrrecs municipals a Catalunya (1739-1741). Un exemple concret: Vilanova i la Geltrú*⁴ de Josep Mª Torras i Ribé. Altres treballs més generalistes son *Los Misterios de Villanueva*⁵, text novel·lat anònim atribuït a Teodor Creus i Corominas, Josep Pers i Ricart i Ceferí Tresserra i la *Resposta de Francesc Papiol al Qüestionari Zamora*⁶ de 1790, tot i que no apunta cap dada referent a la, relativament recent, guerra de Successió. Capítol a part, mereix el treball d'Albert Virella *El canvi de dinastia i la fragata de Vilanova*⁷ publicat per l'autor el 2005 i que, com el seu títol indica es tracta de la monografia més detallada al voltant dels fets de la Guerra de Successió a la nostra ciutat, seguint el fil conductor de la trajectòria de la fragata local.

Sense entrar en detalls –que podem trobar a les obres referenciades– direm que la Vilanova de Cubelles del segle XVIII disposava d'una estructura social de pagesos i mariners on els primers monopolitzaven la jerarquia

¹ Carbonell, Vicenç; *La marineria vilanovina en el segle XVIII*. Museu de Vilafranca del Penedès, 1974. Carbonell, Vicenç; *El món agrari vilanoví fins al segle XVIII*. Institut d'Estudis Penedesencs. Vilanova i la Geltrú, 1988

² Martínez, Miquel Àngel; *La població de Vilanova i la Geltrú en el segle XVIII (Estudi demogràfic)*. Institut d'Estudis Penedesencs. Vilanova i la Geltrú, 1987

³ El primer publicat a Miscel·lània Penedesenca n° XII, 1990. Institut d'Estudis Penedesencs. El segon fou publicat a la revista Primera Edició, n^o3. Centre d'Estudis de la Biblioteca-Museu Balaguer, 1988

⁴ Torras, Josep M^a.; *La venalitat dels càrrecs municipals a Catalunya (1739-1741). Un exemple concret: Vilanova i la Geltrú*. Museu de Vilafranca del Penedès, 1977

⁵ *Los Misterios de Villanueva* (2 volums). Reproducció facsímil de l'edició de 1851. Institut d'Estudis Penedesencs. Vilanova i la Geltrú, 1991

⁶ *Resposta de Francesc Papiol al Qüestionari Zamora* (1790). Ajuntament de Vilanova i la Geltrú i Centre d'Estudis de la Biblioteca-Museu Balaguer, 1990

⁷ Virella, Albert; *El canvi de dinastia i la fragata de Vilanova*. Editat per l'autor i amb la col·laboració de Fundació Caixa Penedès el 1995

municipal. L'inici del segle XVIII vindria condicionat –com apuntava Miquel Àngel Martínez– per la guerra i la crisi agrària. Per aquelles èpoques la vila tenia pocs més de dos mil habitants, quantitat que es veuria lleugerament reduïda després del conflicte. El segle, però, acabaria amb creixement i prosperitat derivats del comerç i altres activitats. Dominaven els conreus de cereals, olivera i, sobretot, de vinya, que dia a dia guanyava superfície. A remolc del comerç marítim de vins i aiguardents també es feien notar les activitats de boters i fassines. Les comunicacions per terra eren francament dolentes i això va facilitar que la ciutat apostés per la via marítima, tot i que l'estructura urbanística de la ciutat vivia d'esquenes al mar.

3. LA GUERRA DE SUCCESSIÓ A VILANOVA DE CUBELLES

Certament, Vilanova no tingué un paper destacat i protagonista en els fets que s'acoten entre el Pacte de la Haia de 1701 i la caiguda de Barcelona el setembre de 1714. Però, en qualsevol cas, la parcial destrucció de la vila, la mort de dos ciutadans insignes i diversos episodis de suport i col·laboració –forçosa en alguns casos– permeten situar Vilanova en un lloc visible d'aquell capítol de la nostra història col·lectiva. Fins ara, aquesta manca de referents propis podia fer-se extensiva a bona part de viles i ciutats de Catalunya, injustament oblidades sota l'implacable efecte de la resistència èpica de Barcelona i el desenllaç de l'onze de setembre de 1714. La justificació de la poca incidència de la nostra ciutat en el conflicte dinàstic pot exemplificar-se amb la manca d'espais o elements físics que puguin simbolitzar o ajudar a interpretar els fets. Dit ràpidament, Vilanova queda lluny de les rutes i guies que, en clau de país, permeten fer una lectura dels fets de l'època. En un exercici reduccionista, la meua aposta particular es

centraria en dos espais concrets: el campanar de Sant Antoni ⁸, punt de guaita i defensa principal de la ciutat; i la caserna militar ⁹, conseqüència d'aquell i altres conflictes.

Vilanova mantingué des del primer moment un posicionament clarament favorable a l'arxiduc Carles d'Àustria i contrari als Borbons. Com deia explícitament Garí: *Villanueva era mirada como poco adicta á la causa de Felipe V*. Malgrat tot, la seva participació directa o indirecta es veié sempre condicionada pel transcurs de la guerra i de les alternances en el control de territori. Això suposava alternar accions de resistència contra Felip V amb accions de col·laboracionisme forçós a favor de la causa borbònica. Un comportament que il·lustra perfectament Albert Virella amb el paper de la fragata local, ara fent accions a favor dels uns, ara a favor dels altres.

Si ens centrem en els episodis que determinen la relació de la nostra ciutat amb la guerra de Successió gosariem centrar-ho en tres aspectes. El primer, ben primerenc –el 9 d'abril de 1706– quan la fragata vilanovina, conjuntament amb la de Sitges i Mataró i altres vaixells, aprovisionaren per mar la ciutat de Barcelona assetjada pels borbònics tot sortejant el bloqueig de l'esquadra francesa. Un segon aspecte a considerar és que entre 1707 i 1710 les tropes de Felip V anirien ocupant Catalunya. Molts voluntaris vilanovins participaren en la resistència de les ciutats assetjades, especialment en el cas de Lleida. També cal considerar el canvi de lleialtats

⁸ La primera pedra del campanar es va posar el 1670. L'obra fou acabada definitivament el 1706. L'església encara trigaria a fer-se realitat, més encara quan durant el saqueig del maig de 1714 les tropes ocupants s'apoderaren de les quantitats reservades per a tal finalitat.

⁹ Edificació construïda entre 1751 i 1771 a partir de les aportacions dels ciutadans, cansats d'haver de cedir els seus habitatges i propietats per allotjar els soldats en els seus continuats anar i venir.

Així ho explicava Francesc Papiol en les seves Respostes al Qüestionari Zamora de 1890: (...) *se construyó esa grande y costosa fábrica (Caserna) a expensas de los Particulares que se impusieron voluntariamente un cuarenteno sobre todas las contribuciones reales que pagaron por el espacio de 22 años, hasta que viendo que tenían bastante Cuartel, se paró su contribución, y por consiguiente de subir la fábrica, que de mitad se halla a medio construir.*

– de gust o per força– del Consell de Vilanova, que el 1 de setembre de 1705 jurava obediència a l'arxiduc Carles d'Àustria i el 25 de juliol de 1713 –coincidint amb l'inici del setge de Barcelona–, el batlle Joan Papiol decidia prestar obediència a Felip V. Aquells mateixos dies arribaven a la ciutat els primers destacaments filipistes

Finalment, data assenyalada és el 25 de maig de 1714 –el nostre particular 11 de setembre– quan la ciutat fou ocupada i parcialment incendiada pels borbònics. Feia temps que s'esperava una reacció violenta després de les constants insubordinacions, emboscades i sabotatges de què era objecte l'exèrcit invasor i que, ben a prop d'aquí, culminà amb la destrucció de Sant Quintí de Mediona. Per això, d'un temps ençà, s'havia reforçat la guàrdia dalt el campanar de Sant Antoni.

Arribats aquí, cal preguntar-nos, més enllà dels espais i de les circumstàncies, quins foren els vilanovins protagonistes d'aquella comtessa?. Certament, tenen un capítol destacat els dos notables que foren màximes autoritats locals i que perderen la vida com a ostatges de les tropes ocupants: el batlle Joan Papiol – qui avui té uns jardins dedicats al barri del Molí de Vent - i Francesc Pollés ¹⁰. I com que tota història bèl·lica exigeix d'un heroi, a la nostra particular guerra de successió ens quedem amb Joan Fuster, conegut com *Capità Fuster*, comandament de tropes voluntàries que lluità contra els borbònics al front de miquelets i sometents i que l'historiador Garí qualificava de *terror de los defensores de Felipe V.* ¹¹

¹⁰ Sobre Joan Papiol es pot ampliar informació sobre ell i la seva família al treball: Toscas, Eliseu; *Família i context. La casa Papiol i la Vilanova de la primera meitat del segle XIX*. El Cep i la Nansa Edicions. Vilanova i la Geltrú, 1999

¹¹ Joan Fuster va nèixer a Vilanova el 1662. Va fer carrera militar i durant la Guerra de Successió exercí de capità i comandant de miquelets i de sometents, uns i altres guerrilles de voluntaris que lluitaven contra els borbònics. Garí n'explica l'anècdota que – en determinat moment - i mentre Joan Fuster es trobava a la seva casa de camp a Les Torres, en el terme de Sant Pere de Ribes, fou sorprès per un destacament de militars filipistes que s'hi acostaven. En això, Joan Fuster es vestí de pagès i passà per entremig de les tropes enemigues. Poc després

4. LA DESCRIPCIÓN E HISTORIA DE GARÍ

Josep A. Garí i Siumell és considerat el primer historiador de Vilanova i la Geltrú gràcies a la seva obra publicada el 1860. Nascut el 19 de gener de 1812 a Vilanova en el sí d'una família pagesa, es convertí en religiós mercedari, és a dir, de l'Ordre de la Mercè, en la qual ostentà diversos càrrecs. Bona part de la seva obra escrita es limita a textos de contingut religiós. Morí a Barcelona el 22 de febrer de 1895. Francesc X. Puig Rovira ens aporta amplis detalls de la seva biografia¹².

Així, doncs, el 1860 es publicava la *Descripción e historia de la villa de Villanueva y Geltrú, desde su fundación hasta nuestros días*. Un text imprès per la Impremta de Leandre Creus de Vilanova. Es tracta d'un treball que apostava per l'ordenació temàtica, més que la cronològica. A diferència de l'obra de Coroleu, l'estructura del llibre i l'índex permet moure's amb certa facilitat. El 1963 veia la llum una reedició per part de Joan Rius i Vila, editor i llibreter. El llibre es publicava –com a primer volum– dins la col·lecció Biblioteca d'Estudis Vilanovins i de la seva comarca. No es tractava en cap cas d'una edició facsímil, i el pròleg d'aquella edició anava a càrrec del mateix Joan Rius on indicava: *Sabemos perfectamente que al Padre Garí no le*

reorganitzà els seus voluntaris que atacaren aquell grup ocupant. Fou un guerriller respectat que morí el 1740.

Quan el 25 de juliol de 1713 foren ocupades moltes de les viles catalanes, el batlle de Vilanova Joan Papiol determinà prestar obediència a Felip V. El batlle encarregà d'aquesta gestió al capità Joan Fuster i a Magí Torrents. El capità Fuster com a comandant de tropes voluntàries portava una llarga llista de serveis en favor de Catalunya i aquell encàrrec resultà especialment dolorós.

¹² Francesc X. Puig Rovira; *Diccionari biogràfic de Vilanova i la Geltrú*. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 2003. En relació a Josep A. Garí n'apuntem algunes dades més. Cursà estudis de Filosofia i Teologia al convent de l'Ordre a Tarragona i completà estudis a Roma. El seu primer text, de 1845, relata la seva estada a Terra Santa. Coincidint amb el període d'exclaustració, residí temporalment a Vilanova i col·laborà amb la parròquia de Sant Antoni. En aquesta etapa investigava als arxius diversos de la ciutat. Va escriure diverses obres de contingut religiós o per a us dels membres de l'Ordre. El 1862 fou nomenat cronista general de l'ordre. Membre de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona. Cridat a Roma, ocupà llocs destacats dins l'Ordre i en retornar fou nomenat comissari provincial dels religiosos mercedaris a Catalunya.

podemos pedir aquel análisis crítico que hoy preside a toda obra de esta naturaleza, ni tampoco aquella erudición que poseen nuestros actuales historiadores tan bien Preparados.

La història de Garí era reeditada novament el 1996 per El Cep i la Nansa dins la Biblioteca Antina. Una edició facsímil amb una presentació de Francesc-Xavier Puig Rovira amb el títol *La història de Vilanova del Pare Garí en el marc del seu temps*. Els fets de la guerra de Successió eren tractats per Josep A. Garí al capítol XXVI sota el títol *Sucesos notables ó publicas calamidades* i a l'article III corresponent a *Guerras*. Allà, entre les pàgines 213 i la 221, es fa esment de la *Guerra llamada de Sucesión ó Advenimiento de Felipe V al trono de España*. És evident que, a diferència del que farà Coroleu, Garí utilitza un to més dramàtic i solemne: *de la guerra que tanto afligió á Cataluña, cuyas páginas estan escritas con letras de sangre, y el desenlace de la horrenda lucha dió á Villanueva dias tan aciagos y horrorosos, que no habia visto, ni ha visto despues de iguales (...) triste recuerdos en los corazones de nuestros abuelos que nos lo han transmitido bajo el nombre de año del saco ó bien del saqueo.*

Garí fa un repàs dels antecedents dinàstics que dugueren a la Guerra de Successió i de com Vilanova donava suport a l'arxiduc Carles. Detallava de com l'abril de 1706 la fragata de Vilanova conjuntament amb les de Sitges i Mataró entraren queviures al port de Barcelona esquivant l'esquadra francesa o de com la ciutat ajudava en la defensa de Lleida. Garí no cita les fonts en cap cas i eludeix elements importants com , per exemple, quan no parla del general Chaves, responsable de la destrucció parcial de la nostra ciutat. Òbviament, la seva no és una posició neutra i comenta com la Guerra de Successió es convertí a Catalunya en defensa pel *peligro que corrian sus instituciones, sus haciendas y sus vidas*. Més endavant, indica *los catalanes por su valor, constancia y obstinación fueron el pasmo y admiración de la Europa entera*. Tal vegada, l'afirmació més contundent de Garí és quan indica : *Villanueva era mirada como poco adicta á la causa de Felipe V*. Potser per

això, o malgrat això, també justifica els seus avantpassats dient *Mas nuestros abuelos no se dejaron arrastrar del entusiasmo hasta la obstinación (...)* i, en determinat moment resolgueren de prestar obediència a Felip V atès que, després del molts tributs imposats a la vila, aquesta es trobava *fatigada y abrumada de tantos sacrificios*. Certament, quan més eloqüent es mostra Garí – a diferència de Coroleu– és amb els fets luctuosos del 25 de maig de 1714 amb la destrucció parcial de la vila.

Josep A. Garí havia nascut el 1812, per tant, és possible que de petit encara escoltés de boca de la gent més gran la narració dels successos que es passaven de generació en generació. Garí qualifica com *Dia 25... Dia horroroso !. Villanueva fué Invadida : el incendio, el pillaje y la destrucción perpetuaron la memoria de aquel infausto dia (...)*. És evident que els avis de l'autor no havien viscut els fets en primera persona, malgrat l'expressió de Garí quan , referint-se a la caiguda de la ciutat, indica: *Así terminó aquella gran tragedia (...)* *en cuyas horrorosas escenas quiso la mala suerte que nuestra pacífica población fuese víctima y que nuestros abuelos no pudieran recordar sin estremecerse*. En un altre moment, Garí ens diu que el 21 de octubre de 1714 foren elegits Joan Fuster, Bartomeu Soler, Joan Serra i Francesc Fuster *para que juntos con un señor Jurado y Notario recorrieran la villa para reconocer las casas que habia buenas y las quemadas*. A aquest fet ens hi tornarem a referir posteriorment, quan parlem de l'estudi de Vicenç Carbonell. Per entendre en tota la seva amplitud la història de Josep A. Garí resulta de gran ajuda el text introductorï a l'edició facsímil de 1996 de Francesc X. Puig Rovira *La història de Vilanova del Pare Garí en el marc del seu temps*. Aquest treball ajuda a contextualitzar l'obra de Garí i permet el seu autor afirmar que la *Descripción e historia* del frare mercedari és un dels primers exemples a Catalunya d'allò que es considera gènere de la història local. L'obra fou publicada en fascicles i l'autor la va concebre en uns anys en què *Garí es*

dedicava a Vilanova a investigar els arxius de les parròquies, del municipi i alguns de particulars, per preparar la seva història de la vila.

En definitiva, Garí dona una visió prou aproximada dels fets de la guerra de Successió a Vilanova. Això contrasta amb altres aspectes de la nostra història on l'autor passa de llarg o en fa un breu esment. Òbviament, la seva història conté una visió molt *eclesiàstica* de la societat que, en molts casos, pot denotar manca d'objectivitat. És una història molt narrativa i gens interpretativa, i on sovint es troben a faltar nexes i vinculacions entre uns fets i uns altres que ens permetrien de poder interpretar i entendre molt millor alguns aspectes del nostre passat. Amb tot, Garí —a diferència de Coroleu— no gosà qualificar la seva obra de Història de Vilanova. Puig Rovira ens recorda que l'obra de Garí fou impulsada i inspirada per Teodor Creus i Corominas, qui hauria d'haver-la escrit però que, finalment, va renunciar a aquest propòsit. En paral·lel, observa que la història de Coroleu comptà amb el suport explícit de Víctor Balaguer, tal com veurem a continuació.

5. LA HISTORIA DE COROLEU

Només divuit anys després del text de Josep A. Garí, el 1878 es publicava una nova història de la ciutat, en aquest cas deguda a Josep Coroleu i Ynglada. Coroleu havia nascut a Barcelona el 16 d'agost de 1839. La seva mare Elena Ynglada i Moragas era filla de Vilanova. Cursà estudis de Dret a Barcelona. Amic de Víctor Balaguer, era un republicà adscrit al catalanisme progressista. El 1880 fou nomenat cronista oficial de la vila. Morí a Barcelona el 28 de març de 1895, dies després que Garí. Com en el cas d'aquest, ens acollim al *Diccionari biogràfic* de Francesc X. Puig Rovira

per ampliar els apunts biogràfics de Coroleu ¹³, de qui l'autor del text apunta: *Durant uns deu anys la seva participació en diverses activitats de la vida cultural i ciutadana de Vilanova fou intensa. Coroleu es preocupà de promocionar la imatge de Vilanova i de que el progrés cultural estigués en consonància amb el nivell econòmic que es gaudia.*

Així com el text de Garí era ordenat en sentit temàtic, la història de Coroleu es més cronològica però poc ordenada i es fa feixuga de llegir i consultar. Tot i que únicament divuit anys separen els dos textos, hi ha diferències molt notables tant en el plantejament i tractament de les diverses temàtiques. La de Garí acaba amb el colofó de la portada d'aigües potables a Vilanova, on l'autor es prodiga en detalls dels actes inaugurals, i, per la seva part, Coroleu tanca la seva història amb les obres de construcció del ferrocarril que – tot i que no s'inaugurarà fins tres anys més tard – es troben en aquell moment en plena activitat. Com indica Puig Rovira a l'estudi introductori: *en alguns aspectes, l'estudi de Coroleu és complementari del de Garí, ja que dona més rellevància a fets polítics i socials del mateix segle XIX (...)*

A la *Historia de Villanueva y Geltrú* Josep Coroleu es presenta com *Abogado del Ilustre Colegio de Barcelona y socio correspondiente de la Real Academia de la Historia*. El text també era en castellà, com la majoria de textos erudits de l'època, malgrat que Coroleu sempre s'alineà amb els catalanistes republicans. Amb

¹³ Francesc X. Puig Rovira; *Diccionari biogràfic de Vilanova i la Geltrú*. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 2003.

Complementem aquí algunes dades més del protagonista. Residí a París com a corresponsal de diversos periòdics barcelonins on feu amistat amb Víctor Balaguer. Es dedicà a investigar els fons de l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Arrel d'això, sol o en col·laboració edità diversos llibres sobre el passat de la història de Catalunya. També era col·laborador de diaris i revistes. Membre de la Reial Acadèmia de la Història i de la de Bones Lletres, fou impulsor de diverses iniciatives culturals i catalanistes. El 1873 residia a Vilanova on es casaria en terceres noces amb una vilanovina. Publicà també diverses obres jurídiques. Estigué vinculat als actes de l'arribada del ferrocarril – ell en publicà una detallada ressenya - a l'Exposició Regional o la Biblioteca-Museu Balaguer. El 1888 Publicà *Memorias de un menestral de Barcelona (1792-1864)*

pròleg de Víctor Balaguer –datat a Madrid el setembre de 1879– i imprès per la Tipografia de Josep A. Milà al carrer de Sant Gregori , l’obra era dedicada –dedicatòria que de forma sorprenent no recull l’edició de 1979– *a los hijos de Villanueva y Geltrú sin distinción de clases ni partidos*. Vegem aquí l’extraordinària semblança de les paraules de Coroleu amb les que pronuncià Francesc Macià al poble de Vilanova i la Geltrú el 1 de març de 1931 quan digué *estimo tots els vilanovins sense distinció de classes ni de partits*, inscripció que avui es troba gravada al monument que la ciutat dedicà al primer President de la Generalitat republicana.

Josep Coroleu signava el text a Barcelona el maig de 1879, tot i que el llibre –com hem dit– consta publicat el 1878.

El 1979 l’editorial local El Cep i la Nansa i Ketres editora reeditaven l’obra de Coroleu en un format no facsímil i amb una presentació del sacerdot i historiador vilanoví Casimir Martí.

A la nota prèvia dels editors s’indica: *Coroleu, cronista de Vilanova i la Geltrú, un ofici extingit, escriu aquesta Historia de Villanueva y Geltru amb el propòsit evident, de segur que estimulat per Balaguer, d’oferir una alternativa progressista a la recopilació de dades sense enllaçar de fra Josep Antoni Garí i Siu mell. Amb més rigor i més intencionalitat política, és evident (...)*

Per la seva part, a la presentació de C. Martí, signada a L’Hospitalet del Llobregat el setembre de 1979 hi deixa dit: *Dues històries de Vilanova, publicades en un espai que no arriba als vint anys, l’una que té un religiós per autor, i l’altra que va prologada per Víctor Balaguer, fan pensar immediatament en dues interpretacions de la història de Vilanova: l’una, la del frare mercedari, reaccionària, i l’altra, liberal. I, efectivament, així s’ha de dir que és, no sense afegir alguna matisació important.*

Certament, afegim nosaltres, tant la de Garí com la de Coroleu tenen el mèrit de ser textos pioners que s’endinsen per primer cop en la història de la ciutat. Podríem dir, però, que cap de les dues disposen dels mínims

recursos per dotar-se del caràcter rigorós i erudit que avui exigiria una obra semblant. Com deia C. Martí d'ambdues obres: *el lector no pot demanar d'elles, des del punt de vista historiogràfic, gran cosa més que veracitat en les dades que aporten.*

Finalment, del pròleg de Víctor Balaguer manllevem les següents paraules: *Coroleu pertenece á esa pléyade de jovenes ilustres para quienes la historia no es una mera relación de sucesos ni una simple serie de efemerides.* En un excés d'entusiasme Balaguer diu de l'autor: *(...) Villanueva es antigua. Ahi estan los archivos, mejor aun, ahi está Coroleu, archivo viviente, para demostrarlo.* En una errada pròpia del seu temps, Balaguer acaba recordant Arnau de Vilanova com a fill de la ciutat (?) i expressa que *nunca jamás han faltado á la patria los hijos de Villanueva (...) en que tantos y tan costosos sacrificios ha venido haciendo siempre esta villa por los ideales liberales.*

En relació a l'etapa que ens interessa de la guerra de Successió –a diferència de Garí– Coroleu hi passa cuita-corrents mostrant poc interès pel tema, tot i la seva ideologia progressista i catalanista. Coroleu s'hi refereix al capítol VI que inicia amb el *caracter especialísimo del siglo XVIII en el óden político, filosófico y social* i concreta amb *La guerra de Sucesión. Sus consecuencias para el Principado de Cataluña y en particular para esta villa.* Tot plegat, tres pàgines. Un exemple del poc ordre que imposa Coroleu en el seu text el podem veure quan tot just acabat de parlar de la guerra de Successió evoca unes memòries inèdites que li havia facilitat Antoni Coca. Aquestes dades, però, corresponen a l'època de Felip IV –del segle XVII– i fan esment d'un episodi situat a la guerra dels Segadors. Per això, el mateix autor indica poc després *volvamos al siglo XVIII.* Aquest anar i venir de Coroleu en diverses ocasions complica el seguiment del text i dóna lloc a no poques confusions.

Centrats en el relat dels fets, Coroleu indica: *Barcelona estaba sitiada defendiendo el postrer baluarte de los fueros catalanes cuando –25 de Abril de 1714– el enemigo entró*

Villanueva a saco. Òbviament, aquest cop Coroleu equivoca la data, atès que es refereix als fets del 25 de maig, no pas d'abril. A diferència de Garí, però, ell sí que cita el *general francès Xaves* –en referència al militar castellà José Antonio de Chaves y Osorio–¹⁴, i transcriu un interessant document facilitat per Antoni Coca. Es tracta del testament de Salvador Urgellès de 1712 i de com Xaves (sic) requisa els diners i material pel nou temple. Coroleu fa esment dels dos ostatges –Pollés i Papiol– que morien *en triste é inicuo cautiverio* i del Decret de Nova Planta. Coroleu diu que *en esa época verdaderamente aciaga dió muestras Villanueva de su extraordinaria vitalidad é iniciativa*. Sobre els fets que ens ocupen, poca cosa més que esmentar la relació històrica de Catalunya i els Borbons.

6. LES HISTÒRIES DE BALAGUER SOTA L'ALZINA

Tot i no fer esment directe de la guerra de Successió a la nostra ciutat, Víctor Balaguer també va escriure al voltant de diversos episodis vinculats amb aquest conflicte. Com a vilanoví d'adopció s'han volgut incloure un dels textos al·lusius a aquell enfrontament, al costat de Garí i de Coroleu, per tenir una visió global dels nostres autors del dinou sobre els esdeveniments. Víctor Balaguer i Cirera naixia a Barcelona el 13 de desembre de 1824. Aviat abandonà els estudis de dret per dedicar-se a escriure obres de caire romàntic i, posteriorment, altres gèneres com història, poesia, assaig ... Publicà la magna *Historia de Cataluña y de la Corona de Aragón* en diversos volums entre els anys 1850 i 1863. Com diu Francesc X. Puig Rovira en el seu ja esmentat *Diccionari*, del que manllevem

¹⁴ José Antonio de Chaves y Osorio, militar castellà, fou especialment actiu durant la guerra de Successió al servei dels borbònics. Participà a la batalla d'Almansa i, al marge de ser l'inductor de l'incendi parcial de Vilanova, ja havia dirigit l'incendi de Xàtiva el 1707.

novament algunes dades biogràfiques del protagonista ¹⁵: *Com a historiador no fou un investigador erudit, sinó un divulgador romàntic del passat de Catalunya; barrejava fets reals i llegendes, amb intenció nacionalista*. Va fer una notable carrera política i el 1881 fundava a Vilanova la Biblioteca-Museu que duu el seu nom amb el propòsit de dipositar-hi el seu llegat de llibres i col·leccions diverses. Morí a Madrid el 14 de gener de 1901.

Un dels nexes de Balaguer amb la guerra de Successió és el text *Al pie de la encina. Historias, tradiciones y recuerdos* editat a Madrid el 1898 a la Impremta *Viuda de M. Minuesa de los Ríos* i que, per tant, forma part de la seves darreres obres. El volum indica que el text és propietat de la Junta Directiva de la Biblioteca Museu Balaguer de Vilanova i la Geltrú. L'alzina a què es refereix Balaguer és la de can Blanch, al Montseny, on hi havia fet estada i el text és dedicat a Conchita Blanch de Font.

De fet, el volum aplega tres llibres o parts diferenciades titulades: *Al pie de la encina*, la primera; *El Castillo y los caballeros de Egara*, la segona, i; finalment, la que duu per encapçalament *Recuerdos de la Guerra de Sucesión*.

Tot i la claredat del contingut en aquest darrer capítol, Balaguer fa una primera incursió al tema que ens ocupa en el vuité capítol de la part *Al pie de la encina*. Aquí, Balaguer, rememora les seves passejades pels paratges del Montseny i la visió de les restes de la casa pairal del general Josep Moragues. A les vuit pàgines del text signat l'octubre de 1892 a Madrid,

¹⁵ Francesc X. Puig Rovira; *Diccionari biogràfic de Vilanova i la Geltrú*. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 2003.

De la dilatada trajectòria de Balaguer n'anotem uns breus apunts extrets de la font referenciada. De clara tendència liberal i progressista, després d'una primera etapa a Madrid, Balaguer fundà diverses publicacions a Barcelona. Una altra obra important a considerar fou *La calles de Barcelona*. Participà en la restauració dels Jocs Florals de Barcelona i es convertí en un referent de la Renaixença. Estigué a Itàlia com a corresponsal de premsa. Algunes obres publicades fan referència a aquesta etapa. La seva relació amb el general Prim l'obligaren a exiliar-se a França. Posteriorment, es dedicà a la política essent diputat a Corts pel districte de Vilanova i després ministre en diverses ocasions i senador. Es va instal·lar a Madrid fins la seva mort on continuà publicant.

l'autor s'atura en tres elements diferenciats: *La casa del general Moragas* (sic), *El demonio del Montseny* i *Rasgo heroico de Moragas* ¹⁶. El retrat és prou eloqüent: *todo el mundo en el país sabe que aquella fué la casa del general Moragas, héroe famoso de las libertades catalanas, personaje hoy casi legendario, de renombre y celebridad en la comarca (...) Uno de los más famosos caudillos en aquellas porfiadas y sangrientas luchas que contra Felipe V sostuvieron los catalanes.*

Balaguer explica els atacs que el general Moragues dirigia contra els assetjadors acampats als afores de Barcelona i, com a resulta d'aquestes accions, el Duc de Berwick – comandant de les tropes borbòniques – li imposà el sobrenom de *el dimoni del Montseny* ¹⁷.

Aquí reproduïx una història –*tengo la convicción moral de su certidumbre*– que perviu a Arbúcies i al Montseny, i que relata que abans de la seva execució el general Moragues fugí de la presó –en connivència amb carceller i còmplices– per a anar a Arbúcies a repartir els seus béns i propietats entre els seguidors fidels: *tenía como lugartenientes a sus órdenes á los hereus más principales del país.* Després, fidel a la seva paraula, tornà a Barcelona on fou executat l'endemà. Balaguer conclou així: *Al pasar cerca de la casería Moragas, saludé inclinando mi frente, y también el alma, la morada del hidalgo caudillo y generoso mártir de las libertades patrias, y seguí mi camino.*

El tercer llibre del volum *Al pie de la encina* recull –com hem avançat– uns, mal anomenats, *Recuerdos de la Guerra de Sucesión*. Quaranta pàgines que fan referència a diversos episodis, més anecdòtics que no pas rellevants,

¹⁶ Aquests episodis han estat recollits, traduïts i reeditats – en adaptació de Teresa Costa-Gramunt – dins el volum: Balaguer, Víctor; *Històries i Llegendes*. Diputació de Barcelona, 2002

¹⁷ Josep Moragues fou un dels components més significats de l'exèrcit austriacista de l'interior – liderat per Antoni Desvall, marquès de Poal – que, amb base a la fortalesa de Cardona, protagonitzaren la resistència a l'interior del país, fustigant arreu les tropes borbòniques i intentant alleugerir el setge sobre la capital. Moragues era fill d'una família benestant de Sant Hilari Sacalm. Fou un dels signants del pacte dels vigatans i, durant la guerra de Successió, tingué protagonisme als episodis de Castellciutat, el Pallars o Cardona. Després de la capitulació de Cardona va retirar-se a Sort i després intentà refugiar-se a Mallorca, però fou detingut i empresonat a Barcelona. Fou jutjat, torturat i executat el 27 de març de 1715. El seu cap dins una gàbia de ferro fou penjat al portal del Mar de Barcelona durant dotze anys.

d'aquell conflicte, i sense que Balaguer ens indiqui les fonts documentals concretes que l'inspiren.

L'autor inicia així: *Ya que esta tarde nos encontramos todos reunidos al pie de la encina centenaria, y estáis todos en vena de oír narraciones históricas, lo cual no sucede todos los días, permitidme que os cuente dos Episodios rigurosamente históricos, que no hallaréis en nuestras crónicas, pero de cuya autenticidad responden ciertos documentos que existen en la Biblioteca-Museo de Villanueva y Geltrú*

Balaguer es refereix al 1705 *cuando estalló aquella larga y porfiada lucha que debía llamarse guerra de sucesión, y que tan sangrienta fué para nuestra España* i no s'està d'afirmar que: *los catalanes, en general, no eran afectos al nuevo rey (Felip V), doncs, amb Carles d'Àustria tenían seguridad plena de guardar y conservar íntegros sus fueros y libertades*. S'ocupa dels antecedents i de la resistència dels *vicenses*, els *vigatans*, manifestant-se a favor de Carles III al crit de *¡Vivan las libertades catalanas!*. Més enllà d'algunes generalitats històriques, l'autor centra el relat en aquests tres aspectes: el general Peterborough i el virrei Francisco de Velasco, el general lord Stanhope i la traició d'Emilia de Mucie i algunes conjectures al voltant de *la penitent del Montseny*.

En el primer cas, Balaguer apunta a la figura del general anglès comte de Peterborough, cap de les forces aliades i –segons Balaguer– *á quien consagro este recuerdo*. Un personatge que qualificava de *singular, excéntrico, caprichoso, de raras costumbres, pero siempre valiente y héroe siempre*. L'episodi concret relata la recuperació del castell de Montjuic –en mans dels borbònics comandats per Velasco– per part dels aliats austriacistes, i de com anglesos i alemanys prengueren el castell després de la mort del príncep de Darmstadt, o de Hesse, que comandava les tropes alemanyes. Davant els desgavells i els excessos contra la població provocats per aquests darrers –mentre encara es negociava la capitulació– el cap de la plaça en responsabilitzà els anglesos. *Alhora, Lord Peterborough acusà per la seva part els soldats alemanys –*

excitats per la mort del seu comandant– i pactà amb els borbònics que deixés entrar les seves tropes per posar ordre i retirar-se novament. Davant la incredulitat de Velasco, els anglesos compliren el pacte i, després de calmar i ajusticiar alguns dels incontrolats alemanys, sortiren del castell per permetre continuar negociant la capitulació. Relacionat amb el mateix personatge, Balaguer explica com l'abril de 1706 els exèrcits francès i espanyol es plantaren davant Barcelona amb Felip V. Carles III defensà la ciutat amb el comte de Peterborough fins l'arribada de l'esquadra aliada que foragità els assetjadors. És precisament en aquest episodi de la guerra que la fragata i altres embarcacions vilanovines contribuïrien a la resistència dels assetjats dins les muralles barcelonines.

En el segon dels episodis d'aquests *Recuerdos*, Balaguer fa esment d'un altre general anglès, lord Stanhope, i de l'entusiasme que despertà la seva arribada a Barcelona. Diu Balaguer: *Un Dietario de la época habla de su llegada con grande entusiasmo Aquell entrà a la ciutat amb dos altres oficials i un patge que cridava l'atenció. Segons Balaguer es tractava d'una dona, Emilia de Mucie - la seva amant - que havia conegut a París, una mujer bella, espiritual y galante, amiga de fausto y de lujo, de intrigas, de movimiento y de vida aventurera. Finalment, el relat es centra en com la dona es convertí en espia a favor de Felip V i de com aquest fet tingué conseqüències en la guerra de Successió: Tal fué el resultado funesto que tuvo la venganza de una mujer para la causa tan heroicamente defendida por los catalanes. Las historias en general pasan por alto este incidente, y no hablan una palabra de Emilia de Mucie, pues no parece adecuado á la gravedad de la historia dar por origen pequeñas causas á grandes acontecimientos*

Finalment, Balaguer fa públic *como sorpresa final* que la misteriosa penitente del Montseny de qui parla en un determinat capítol resultà ser una néta del general Stanhope.

I conclou Balaguer: *Y aquí termino ya, señora mía, aquella á quien estas páginas van destinadas, aquí termino ya el libro compuesto con todo lo que aplegué y escribí este último verano al pie de la encina cuyas ramas centenarias dan sombra á la morada que posee usted en los valles del Montseny, orillas del sonoro Arbucias*

Potser conscient de la manca d'ordre, Balaguer reconeix: *En montón va todo, señora mía, en montón y á granel, aturbonado y revuelto, como obra escrita por una parte con la levedad de la prisa, y por otra con el descuido del ocio, deseando solamente que reconozca al autor en voluntad lo que falta en calidad al libre*

Potser per neutralitzar futures crítiques de fabulació, Balaguer sentenciava: *Ignoro si es cierto lo que me contaron: pero algo de exactitud hay siempre en esas tradiciones que son patrimonio de los pueblos, y que pasan como fuentes de verdad de padres á hijos para ir luego a enriquecer las páginas de la historia.*

Advertits, doncs, pel mateix Víctor Balaguer, i a falta d'un estudi i un coneixement més aprofundits, sempre es fa difícil discriminar la història de la llegenda en molts dels seus textos on, com hem vist, barreja *historias, tradiciones y recuerdos*. Tampoc hi ajuda la seva falta de concreció en relació als canals i fonts bibliogràfiques utilitzades. No en va, Balaguer fou durament criticat per molts dels seus contemporanis. Vet aquí l'exemple – un qualsevol– de Mn. Pau Parassols en un llibre publicat a Vic el 1894¹⁸: *también era preciso desengañar al público de ciertas fábulas, vendidas por tradiciones históricas por algunos histórico-novelistas (¡ cuán poco hay que fiar en la historia novela !) sin otro apoyo que consejas de viejas y las baladas del país.*

Si quedava dubte de qui podia ser algun dels destinataris dels comentaris del clergue –en relació a les malifetes del Comte Arnau i l'abadessa del monestir de Sant Joan de les Abadesses, deia: *Balaguer, sin observar que las*

¹⁸ De Mn. Pau Parassols i Pi ; *San Juan de las Abadesas y El Santísimo Misterio*. Vic, 1894

Afegia el clergue: *Sin duda ignorarian los que publicaron este cuento, que infamaban la virtud de la hija de nuestros soberanos condes, y que existian muchos documentos para desmentirles*

canciones populares jamás deben servir de pruebas para la historia, lo anotó en su Historia de Cataluña, tomo 1, libro 3, cap. 16.

També a aquestes qüestions feia referència Montserrat Comas, acceptant i justificant alhora l'actitud de Balaguer ¹⁹: *Víctor Balaguer va sempre un romàntic que va evolucionar seguint uns criteris per a molts poc ortodoxos (...) S'inicià en l'interès per la història nacional confonent molt sovint la història amb la novel·la, motiu pel qual fou durament criticat. La seva història, però, va ser llegida amb interès per la població i no es pot discutir que va ajudar a difondre el coneixement del passat que una bona part de la societat necessitava per tal de trobar-se a ella mateixa*

Finalment, per tancar el capítol dedicat al text de Víctor Balaguer, ens aturem un moment en el detall d'uns dels episodis narrats, el del general anglès Peterborough en el setge del castell de Montjuic. I ho fem des de la visió del bàndol borbònic i, més concretament, de l'escriptor francès Georges Touchard-Lafosse, autor de la magna obra *Chroniques de l'oeil-de-boeuf* publicada entre els anys 1829 i 1833 ²⁰.

L'autor francès relata l'anècdota del general Peterborough amb els mateixos termes que ho feia Balaguer i el qualifica com a *general anglès que llevó a cabo la ocupación de la capital catalana, es uno de esos soldados aventureros cuya vida parece una novela (...)*

I ja que hi som, en relació a la guerra de Successió a Catalunya, esmentem un parell d'anotacions de l'historiador francès. La primera, corresponent a l'any 1713, que diu així:

¹⁹ Comas, Montserrat; *Víctor Balaguer, Surge et ambula*. Revista de Catalunya, n° 110. Setembre de 1996

²⁰ Georges Touchard-Lafosse (1780-1847) fou escriptor, periodista i historiador francès. El 1966 s'edita en castellà l'obra *Crónicas del Ojo de Buey* en traducció de A.Escarpizo i sota el segell d'Editorial Lorenzana de Barcelona. El títol original duia l'afegit traduït de: *De las camarillas de la Corte y de los Salones de Paris (Desde el encumbramiento de Richelieu hasta el asalto de la Bastilla. De 1624 a 1789. L'ull de bou* no era sinó l'avantcambra que donava a les habitacions del Rei Lluís XIV (avi de Felip V) al Palau de Versalles i era on es reunien els cortesans per conspirar i fer safareig

(...) La marcha del ejército alemán , que ocupaba una parte de Cataluña, no ha servido para devolver la tranquilidad a la inquieta región. El general austriaco convenció a los catalanes que iba a regresar muy pronto con fuerzas más poderosas y aquella provincia, siempre rebelde a Felipe V, se ha convertido en escenario de una cruenta guerra civil. En realidad, a los catalanes se les da muy poco de Carlos VI y de sus derechos. Lo que pretenden es librarse de lo que ellos llaman el yugo castellano y fundar una especie de república bajo la protección, más o menos teórica, del emperador. La región es recorrida continuamente por innumerables agitadores y Felipe V, al verse libre de sus enemigos de fuera, tendrá que dedicarse a combatir a sus propios súbditos. Aunque ha dicho en numerosas proclamas que le repugna desenvainar la espada contra ellos, esta benigna disposición no parece haber producido el menor efecto

La segona, referida al final de la guerra, fa una lectura perversa quan indica que el 1714 Barcelona es rendí als borbònics. Res més lluny de la realitat !:

Los rebeldes catalanes , al verse abandonados por Austria, abrieron las puertas de Barcelona a las tropas del mariscal de Berwick. Así llegó a su fin un sitio que duró once meses y dió lugar a combates extraordinariamente encarnizados

Deixem aquí, doncs, els comentaris referents als textos de Víctor Balaguer i la guerra de Successió.

7. ALTRES APORTACIONS

Més enllà de les referències explícites de, especialment, Garí i Coroleu als fets de la guerra de Successió a Vilanova i la Geltrú, i el text més genèric de Balaguer, voldria fer un esment sintètic d'altres textos que en un o altre moment han donat notícia d'aquests episodis a escala local.

Primerament, la novel·la amb apunts històrics *Los Misterios de Villanueva* editada el 1851 a la ciutat i atribuïda a Josep Pers i Ricart, Teodor Creus i

Corominas i Ceferí Tresserra i Ventosa ens indica ²¹: *Cuando en 1714 fueron necesarios los esfuerzos de dos reinos para conquistar las ruinas de una ciudad, algunas de las tropas que sitiaban Barcelona fueron á merodear por la vecindad, saqueando é incendiando bárbaramente Villanueva y adquirió con esto un nuevo título para ser considerada como membre é carrer de Barcelona*

De ben segur, però, l'obra més completa i exhaustiva sobre els fets de la guerra de Successió a Vilanova i la Geltrú és la que l'historiador Albert Virella i Bloda publicava el 1995 sota el títol *El canvi de dinastia i la fragata de Vilanova* ²².

Com en tants altres capítols de la nostra història local, Albert Virella puntualitza i posa ordre a les consideracions fetes per estudiosos anteriors i aporta noves dades i informacions que avui resulten valuoses. D'altra banda, els nous corrents historiogràfics de l'època moderna fan que Virella sigui generós en l'apunt de les referències bibliogràfiques i les fonts documentals utilitzades.

El fil conductor del text de Virella és la trajectòria de la fragata vilanovina, construïda el 1687, per la defensa de les costes enfront dels pirates i corsaris, especialment turcs i algerians. El relat desemboca en el paper de la fragata durant la guerra de Successió, primer en favor de la causa austriacista i, posteriorment, en tasques de forçat col·laboracionisme amb els filipistes.

El text de Virella permet tenir una visió més global de la vida de Vilanova d'aquell primer set-cents, més enllà dels aspectes vinculats a la guerra i, a diferència dels altres autors, anant més enllà dels fets ocorreguts el maig de 1714. Per exemple, fa esment del reconegut austriacista Pau Feu de la

²¹ *Op. cit.*

²² El text és editat a Vilanova i la Geltrú pel propi autor amb la col·laboració de la Fundació Caixa Penedès. El pòrtic es d'Albert Manent i el text conté 87 pàgines amb gran nombre de gravats i reproduccions de l'època.

fassina o que, el 26 de maig de 1714, l'austriacista Antoni Desvalls i de Vergós –el marquès de Poal– comandament general de l'exèrcit de l'interior de Catalunya ²³, es trobava a la zona –segons relat del mateix militar– intentant defensar Vilanova i Sitges. Aquesta important circumstància passa per alt a Garí i a Coroleu. Com a font bàsica d'informació Virella fa ús dels llibres d'òbits de la parròquia de sant Antoni i, en determinat moment es pregunta *Què passà a Vilanova el 25 de maig ?*. Sempre descregut dels relats de Garí, i encara més del de Coroleu, Virella indica: *Acudint a la documentació inèdita, als llibres parroquials d'òbits hi hem trobat les dades que segueixen (...) Aquests òbits semblen indicar que, el dia 25 de maig, hi hagué un envoltament de la vila per les tropes, s'entén castellanes, que s'enfrontaren amb les tropes voluntàries. I conclou, sempre prudent: l'òbit del dia 8, referit a quan la crema de la vila por los castellans, ço és, en temps passat. Pot referir-se a qualsevol dia entre el 25 de maig (en què la vila era circumdada) i el 5 de juny (en que la vila era ocupada)*

En el capítol 26 titulat *La guerra torna a casa nostra*, Virella reprèn el fil: *Els historiadors de Vilanova coincideixen tots que el dia 25 de maig fou el dia de la cremada de la vila. Garí escriví: “Dia horroroso ! (...) Coroleu, menys efectista, a part de donar una data equivocada (25 d'abril), presenta algun retall d'unes memòries un vilanoví coetani, Josep Urgellès – l'home que embetumà el desaparegut Àngel del Campanar – en les quals ens diu que el general Chaves s'apoderà de 3.000 lliures que tenia aplegades el comú per l'obra del temple de Sant Antoni*

²³ Alhora que Rafael Casanova com a conseller en cap de Barcelona coordinava la resistència a l'interior de la capital, Antoni Desvalls s'erigia en responsable militar de les tropes austriacistes a l'interior de Catalunya que, especialment amb grups de sometents i miquelets, realitzaven una tasca de desgast de l'exèrcit borbònic. Desvalls participaria en la resistència de Barcelona i de Cardona, on el seu germà Manuel n'era el Governador. Entre les seves gestes cal destacar la important victòria a la batalla de Talamanca. Morí exiliat a Viena.

Sobre la mort dels ostatics Pau Pollès i Joan Papiol, l'autor admet que *mai s'ha sabut si era de malaltia o del tractament que van rebre a les presons de la Pabordia de Sarrià*. L'epíleg del llibre es dedica al final de la fragata vilanovina.

Per acabar aquest capítol, creiem necessari fer un esment de les darreres troballes vinculades a la guerra de Successió a casa nostra.

Aquí cal fer esment del treball de Vicenç Carbonell publicat a la revista de l'Agrupació Excursionista Talaia ²⁴ la primavera de 2014. El text detalla el contingut d'un document localitzat a l' Arxiu Comarcal del Garraf de Vilanova i la Geltrú datat el 1716 amb el títol *Memorial de Casas se troban en la pnt. Vila de Vilanova y algunas separadas de dita Vila, quants aposientos, afrontacions, lloguer sens auria, estimació d'elles*

Com bé s'intueix, es tracta d'una mena d'informe d'auditoria per avaluar els danys ocasionats després de la destrucció parcial de la vila el 25 de maig de 1714. Un cens exhaustiu fet carrer a carrer que dóna informacions molt interessants sobre els titulars i l'estat de les vivendes. Carbonell es pregunta si aquella documentació *son les memòries escrites per Josep Urgellès* de què parla Josep Coroleu. Aprofundint en aquesta qüestió, Josep A. Garí ens diu a la seva història que el 21 de octubre de 1714 foren elegits Joan Fuster, Bartomeu Soler, Joan Serra i Francesc Fuster *para que juntos con un señor Jurado y Notario recorrieran la villa para reconocer las casas que habia buenas y las quemadas*.

Sorprèn, però, que si la visita d'avaluació dels danys es fes l'octubre de 1714 –just cinc mesos després d'aquells fets dramàtics– el document esmentat per Albert Virella vagi datat el 1716, molt posteriorment als esdeveniments. Deixem aquest interrogant obert.

²⁴ Carbonell, Vicenç; “Incendi, pillatge i destrucció de Vilanova i la Geltrú el 25 de maig de 1714”. *Revista Talaia*, nº 304 de maig de 2014

8. EPÍLEG

Malgrat les mancances o imprecisions pròpies dels temps i les circumstàncies, tant Garí com Coroleu –i també les aportacions de Balaguer– han contribuït a que disposem d’un coneixement prou clar del que fou la guerra de Successió a casa nostra. Un conflicte que, massa sovint, s’ha volgut reduir a la caiguda de Barcelona. Com a país, hem obviat els fets ocorreguts a Vic, Arbúcies, Talamanca, Castellciutat o Sant Quintí de Mediona, entre altres i, perquè no, també a Vilanova i la Geltrú, aleshores Vilanova de Cubelles. I, sobretot, hem tendit a oblidar les conseqüències, l’extrema repressió posterior que dóna sentit al nostre exercici de memòria i voluntat de commemoració. El Real Decret de Nova Planta de 16 de gener de 1716 signat per Felip V va modificar les tradicionals institucions municipals catalanes i afectà profundament l’ordenació territorial, els arbitris i molts altres aspectes. Indicava Garí: *tantas disposiciones tiránicas se dictaron para abatir a los catalanes que la pluma se resiste a escribirlas*. Ben aviat es feren notar els canvis imposats i –com recorda Josep Maria Torras–²⁵, la Reial Junta va ordenar suspendre a Vilanova de Cubelles el procés d’insaculació –sorteig– dels càrrecs municipals. La imposició del model castellà de representació municipal eliminava el tradicional sistema d’insaculació, el Consell passava a dir-se *Ayuntamiento* i els jurats i consellers es convertien en *regidores*. L’opció de venda – venalitat - de càrrecs municipals a partir de 1739 consolidava un model de corrupció institucional. En l’ordre territorial, el 1716 les Vegueries quedaven substituïdes pels *Corregimientos*. Inicialment Vilanova es mantindria dins el Corregiment de Vilafranca del Penedès, però

²⁵ Torras, Josep M.; *Op. cit.*

posteriorment, i junt amb altres viles costaneres com Cubelles, Cunit o Calafell, passarien a formar part del Corregiment de Tarragona. Albert Virella ²⁶ ho atribuïa a l'objectiu de fer dependre les ciutats costaneres d'un port important com era Tarragona, però, per Jesús Burgueño ²⁷ la modificació perseguia el compensar amb viles de domini reial costaneres el predomini de jurisdiccions senyoriales que hi havia a la part de Vilafranca. Finalment, fem esment d'una darrera conseqüència projectada en el temps. El 1718 cessava la comunitat del batlle amb Cubelles i, d'aquesta manera, s'autoritzaven dos batlles, un per Vilanova i un per Cubelles. Era la separació definitiva de Cubelles que va fer que el 1768 la ciutat substituís el nom de Vilanova de Cubelles per l'actual de Vilanova i la Geltrú. Després de 1714 començaria la reconstrucció de la vila. El segle XVIII, però, es tancaria amb més de set mil habitants, senyal inequívoca de prosperitat econòmica i de que les coses rutllaven. Per evitar les servituds d'hostatjar tropes durant les campanyes militars, els vilanovins proposaren contribucions especials per la construcció d'una caserna militar que seria una realitat el 1771. Els vilanovins s'abocaren al comerç marítim a la Mediterrània, a l'Europa atlàntica, i també amb Amèrica després del decret de lliure comerç de 1778. La recuperació econòmica ja era un fet. Un cicle comercial imparabile que permetria acumular capitals que més tard serien invertits en obra pública, infraestructures, serveis i el naixement d'una potent indústria cotonera. Ja avançat el segle XIX –i més enllà de les dinàmiques polítiques, socials i econòmiques– literats i intel·lectuals fixarien l'atenció en la seva particular història. Amb l'arribada de la Renaixença els

²⁶ Virella, Albert; *La unitat del gran Penedès i el problema del seus límits sud-occidentals*. Institut d'Estudis Penedesencs, 1980

²⁷ Burgueño, Jesús; *De la vegueria a la província. La formació de la divisió territorial contemporània als Països Catalans (1790-1850)*. Rafael Dalmau Ed. Barcelona, 1995

catalans serien conscients de la identitat perduda i, poc a poc, el país aniria recuperant l'esperit de resistència de 1714.

. . . .

Deixem aquí aquest estudi introductori que esperem que ajudi a interpretar en el context que li correspon els textos reeditats en format facsímil per l'Associació dels Amics de la Biblioteca-Museu Víctor Balaguer. Són tres mirades, tres visions vuitcentistes de la guerra de Successió que havia esdevingut els primers anys del segle anterior. Garí, Coroleu, Balaguer, cadascun amb les seves afinitats, estils i particularitats –i lluny dels models historiogràfics actuals– contribuïren a la tasca de divulgació històrica, no només necessària, sinó del tot imprescindible per a tots els pobles.